

SKRIFTLIG FRÅGA TILL STATSRAÐ

Från Riksdagsförvaltningen
2023-02-17
Besvaras senast
2023-03-01 kl. 12.00

Till kulturminister Parisa Liljestrand (M)

2022/23:370 Återlämnande av utländska kulturskatter

Det är i år 363 år sedan Olivafördraget undertecknades, vilket avslutade Karl X Gustavs polska krig, mellan det polsk-litauiska samväldet och kungariket Sverige. Kriget, som på polska benämns ”den svenska syndafloden” pågick 1655–1660 och var ett av de blodigaste krigen i Polens historia.

Under denna tid plundrade svenska trupper hundratals polska byar och städer och förstörde många slott, herrgårdar och ortodoxa kyrkor. Polen blev bestulet på lös egendom i en aldrig tidigare skådad omfattning. Enligt beräkningar fördes under de tre polsk-svenska krigen på 1600- och början av 1700-talet totalt 67 bibliotek och 16 arkiv bort från Polens territorium till Sverige.

Dessa händelser och efterföljande händelser som skett under århundradena har lett till att Polen förlorat många av sina kulturella föremål. Inget annat land i världen har upplevt så många förluster på detta område som Polen. Hundratusentals polska konstverk och arkivmaterial har försvunnit antingen genom plundring eller förstörelse. Uppskattningar tyder på att mer än 516 000 föremål har plundrats eller förstörts.

I ett brev, daterat den 9 februari 2023, från Polens vice premiärminister, tillika kulturminister och minister för kulturarvet, Piotr Glinski till Sveriges statsminister Ulf Kristersson skriver Glinski om att nu, först efter nästan 78 år sedan andra världskrigets slut, samt mer än tre decennier efter kommunismens fall, slutför Polen byggandet av ett av sina viktigaste museer – Museet för polsk historia. Syftet med museet är att presentera de viktigaste delarna av Polens historia – både staten och nationen – med särskild tonvikt på ämnet kampen för frihet och självständighet.

Ett av de största föremålen som hittills förvärvats till den permanenta utställningen på museet är fasaden på det tidiga barockpalatset Villa Regia. Det är en rekonstruktion av en byggnad från 1600-talet, varav den största delen plundrades av svenska trupper under Karl X Gustavs polska krig. Mycket av fasaden sjönk på väg till Sverige. Fragmenten av föremålet, som grävdes ut från floden Vistula, kommer att användas för att återskapa det förstörda palatset så verklighetstroget som möjligt. Det råder ingen tvekan om att denna återuppbyggnad kommer att vara en utmärkt illustration av det polsk-litauiska samväldets prakt. Samtidigt är den ett exempel på hur katastrofalt kriget var för Polen och på de aldrig tidigare skådade plundringarna av polsk kulturegendom.

Minister Piotr Gliński menar i sitt brev att ett eventuellt överlämnande av olika föremål, som då beslagtogs av svenskarna, skulle vara en obestridlig gest med en viktig politisk och moralisk aspekt, gjord i en anda av vänskap och en god grannskap. Han hänvisar vidare till att Sverige 1974 i god vänskapsanda valde att återlämna den så kallade Stockholmsrullen till minne av bröllopståget med Constance av Österrike, den polske kungen Sigismund III Vasas andra hustru, in i Krakow 1605.

Han menar att en upprepning av denna gest från svensk sida skulle tjäna till att vårda och fortsätta de goda bilaterala förbindelserna mellan våra nationer.

Jag har vid ett flertal tillfällen lyft frågan (senast i 2022/23:40) om återlämnande av Łaskis stadgar, som har en alldeles särskild betydelse i Polen och dessutom är det första illustrerade trycket i Polen. Łaskis stadgar, som sedan 2016 finns med på Unescos världsarvslista, listar alla stadgar, adelns privilegier, Magdeburgs stadslag, privilegiet för judar från 1264 och internationella fördrag gällande i kungariket Polen. De antogs i Radom den 30 maj 1505. Det trycktes tolv exemplar på pergament för de viktigaste ämbetsmännen i staten och runt 150 exemplar på papper för kyrkokapitel och landdomare. Kungen fick en officiell pergamentkopia, snörad och förseglad med ett stort kronsigill så att inget kunde läggas till det. Enligt uppgift finns endast två exemplar av pergamenten kvar. Ett exemplar finns i The Central Archives of Historical Records i Warszawa. Det andra exemplaret finns i Sverige och förvaltas av Uppsala universitet. Łaskis stadgar tycks dock inte vara ett krigsbyte utan misstänks snarare vara en gåva till Gustav II Adolf. För Sveriges del saknar dock dokumentet något större värde men för Polen är det väldigt betydelsefullt.

I sitt svar på den senaste frågan skriver utrikesministern att ”i den av riksdagen antagna propositionen Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116) framhålls betydelsen av att utgå från professionens kunskap och bedömningar då en fråga om återlämnande av kulturföremål aktualiseras. Det är de verksamma vid kulturarvsinstitutioner, såsom museer, bibliotek och arkiv, som har förutsättningar att i enlighet med gällande regelverk och praxis ta ställning till de mångdimensionella och etiska aspekterna i varje föreliggande fall.

I Riksantikvarieämbetets stöddokument God samlingsförvaltning: Stöd för museer i återlämnandeärenden, som beskriver rådande praxis utifrån områdets gällande regelverk, framgår att ett återlämnandeärende kan initieras både av

kulturarvsinstitutionen som förvaltar föremålet och av en extern kravställare. Armlängds avstånd mellan politiska intressen och förvaltningen av vårt gemensamma kulturarv är en viktig princip för regeringen.”

Det är dock aningen anmärkningsvärt att regeringen helt tycks vilja fransäga sig möjligheterna att initiera eventuella återlämnanden. Tvärtom bör regeringen kunna ta ställning till en utredning om inventering av föremål, som beslagtagits genom plundring eller erhållits i form av gåvor och som i dag saknar både särskilt värde för Sverige och intresse för svenska folket, i syfte att kunna återlämna dem i de fall ursprungsländerna efterfrågar dem och kan garantera säkerheten kring dem.

Med anledning av detta vill jag fråga kulturminister Parisa Liljestrand:

Skulle ministern kunna tänka sig att ta initiativ till en utredning i enlighet med vad som framförs ovan i syfte att kunna återlämna plundrade byten och gåvor i de fall de efterfrågas av de länder kulturföremålen kommer ifrån, och om inte, varför?

.....

Björn Söder (SD)

Överlämnas enligt uppdrag

Lena Lindbäck